

Абай атындағы Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті

ӘОЖ 378.02:37.016:81'37:811.512.122

Қолжазба құқығында

КАРБОЗОВА БУЛБУЛ ДАВЛЕТХАНКЫЗЫ

**Қазақ тіліндегі омонимдердің когнитивті-семантикалық құрылымын
ЖОО-да оқытудың әдістемесі**

6D011700 – Қазақ тілі мен әдебиеті

Философия докторы (PhD)
дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация

Ғылыми кеңесшілер:
Филология ғылымдарының докторы,
профессор Гүлбану Қосымова

Педагогика ғылымдарының докторы,
ҚБТУ-дың ассоциативті
профессоры Жанат Даулетбекова

Шетелдік ғылыми кеңесші:
PhD доктор, профессор
Хулия Касапоглу Ченгел
(Түркия, Қажы Байрам Уәли
университеті)

Қазақстан Республикасы
Алматы, 2019

МАЗМҰНЫ

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР	3
АНЫҚТАМАЛАР	4
БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР	6
КІРІСПЕ	7
1 ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ОМОНИМДЕРДІҢ ТІЛТАНЫМДЫҚ НЕГІЗДЕРІ	14
1.1 Толық омонимдер және жартылай омонимдер	20
1.2 Омонимдердің когнитивті-семантикалық құрылымы	25
1.3 Терминдік, аймақтық омонимдер	36
1 тарау бойынша тұжырым	43
2 ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА ОМОНИМДЕРДІҢ КОГНИТИВТІ- СЕМАНТИКАЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМЫН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	46
2.1 ЖОО-да омоним құбылысын оқытудың логикалық-философиялық негіздері	46
2.2 Болашақ филолог мамандарға омоним құбылысын оқытудың психологиялық негіздері	63
2.3 ЖОО-да омоним құбылысын оқытудың педагогикалық негіздері	76
2 тарау бойынша тұжырым	92
3 ОМОНИМДЕРДІ ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖҮЙЕСІ	94
3.1 ЖОО-да омонимдік құбылыстарды оқытудағы білім мазмұнын модульдеу	94
3.2 Омонимдерді оқытудың ерекшеліктері мен әдістері	107
3.3 ЖОО-да омонимдерді оқытудағы эксперименттік нәтижелер	123
3-тарау бойынша тұжырым	139
ҚОРЫТЫНДЫ	141
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ	145
ҚОСЫМШАЛАР.....	155

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР

Бұл диссертациялық жұмыста төмендегідей нормативтік құжаттарға сілтемелер көрсетілген:

Н.Ә.Назарбаев 2018 жылғы 5 қазанындағы «Қазақстандықтардың әлауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына жолдауы.

Н. Назарбаев 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына жолдауы.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңы. –Алматы: Юрист, 2007.– 426.

Қазақстан Республикасы Жоғары білім беру мемлекеттік стандартының тұжырымдамасы. –Алматы, 1998. – 96 б.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. // №319-ІІ ҚРЗ 27 шілде, 2007.

Қазақстан Республикасының Білім туралы заңы. // <http://adilet.zan.kz/kaz>.

Типтік оқу бағдарламасы. 5B011700 – «Қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығы бойынша жалпыға міндетті мемлекеттік білім стандартына сәйкес жасалған. Нормативті қазақ тілі. – Алматы, 2007. – 86 б.

Типтік оқу бағдарламасы. 5B011700 – «Қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығы бойынша Жалпыға міндетті мемлекеттік білім стандартына сәйкес жасалған. Қазіргі қазақ тілі лексикологиясы. – Алматы, 2005. – 96 б.

Типтік оқу бағдарламасы. 5B011700 – «Қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығы бойынша мемлекеттік жалпыға міндетті мемлекеттік білім беру стандарты. Кәсіби қазақ тілі. – Алматы, 2013. – 111 б.

ҚР Педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру деңгейлі бағдарламасының негізінде әзірленген педагог кадрларды даярлайтын жоғары оқу орындарының бітіруші курс студенттеріне қосымша білім беру бағдарламасы. Студентке арналған нұсқаулық. Бірінші басылым. – Астана: «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2015. – 183 б., 45 б.

АНЫҚТАМАЛАР

Диссертацияда келесі терминдерге сәйкес анықтамалар қолданылды:

Білім – қоғам өкілдерінің танып тұжырымдаған, адам танымының логикалық жүйесі арқылы жинақталған ұғымдардың, деректер мен пайымдауларының жиынтығы.

Білім беру бағдарламасы – білім мазмұнының өзгешелігін және білім беру үдерісін ұйымдастырудың ерекшелігін сипаттайтын білім беретін мекеменің нормативтік-басқарушылық құжаты. Білім беру мазмұны – оқушылардың меңгеруі, олардың жан-жақты дамуы үшін негізін қамтамасыз ететін, олардың ойлауын, танымдық қызығушылығы мен еңбек іс-әрекетіне дайындығын қамтамасыз ететін білім, іс-әрекет тәсілдері.

Дамыта оқыту технологиясы – білім алушының белсенді субъект ретінде оқу процесіне толыққанды қатысуы.

Жүйеаралық омоним – ғылымның бір саласында омонимдік қатар құрайтын терминдер.

Интерактивтік модульдік технологиясы – «Модульді оқыту – педагогикалық технологияның барлық талаптарына жауап бере алатын оқытудың жаңа технологиясы.

Когнитивизм – бұл адамның сана, зердесін, ойлау қабілетін және ментальді әрекеттері мен оның жай-күйін зерттейтін ғылыми бағыт.

Когнитивтік тіл білімі – табиғи тілді сана әрекетінің көрінісі, ойдың тікелей шындығы ретінде зерттейтін тіл білімінің саласы. К.т.б. табиғи тілдің игерілу, қолданылу механизмін түсіндіруді және соған лайық оның моделін жасауды мақсат етеді.

Компонеттік талдау әдісі – мағыналы тіл бірліктерінің мазмұндық жағын зерттеу әдісі. Оның мақсаты мағынаның ең кіші семантикалық бөлшектерін ажырату.

Концепт – дүниені тану барысындағы тілге дейінгі санада тұжырымдалған мазмұнды ойлардың жиынтығы.

Қүзіреттілік – оқушының алған білімі мен дағдыларын тәжірибеде, күнделікті өмірде қандай да бір практикалық және теориялық проблемаларды шешу үшін қолдана алу қабілеттілігі.

Омоним терминдер – мағынасы әртүрлі бірақ бірдей дыбысталып, бірдей айтылатын терминдік бірліктер.

Омонимдер, омонимия (*грек. homonymia* бірдей аталу, аттастық) – мағынасы бір-бірімен байланыссыз, әртүрлі тіл бірліктерінің бірдей дыбысталып айтылуы.

Омографтар – мағыналары да дыбысталулары да әртүрлі, бірақ бірдей таңбаланатын сөздер: атлас (мата) – атлас (географиялық карталар жиынтығы), алма (жеміс) – алма (етістік).

Омофóндар – айтылғанда бірдей дыбысталатын, бірақ, формасы мен мағынасы әртүрлі, яғни, жазылғанда айырмашылығы бар сөздер: қарала (жала жабу), кара ала (түс) және т.б.

Омоформалар (морфологиялық омонимдер) – бір немесе бірнеше грамматикалық формамен келген, дыбысталғанда да айтылғанда бірдей сөздер. балама (болымсыз формадағы етістік), бала ма (сұрау есімдігі) және т.б.

Мағына – сөздің ұғымынан туатын мән, мазмұн. Сөз мағынасы зат, құбылыс, әрекет жайында түсінік, ұғым пайда болғаннан кейін қалыптасады.

Ұлттық-мәдени концептілер – тек ұлттық танымда ғана жан-жақты ақпаратымен жүйеленіп, сол ұлттың мәдени құндылығын көрсететін концептілер (дала, көш, домбыра, қамшы, тары).

Сатылай кешенді оқыту технологиясы – «оқыту мақсаты, міндеттері, әдіс-тәсілдері, өзіндік ерекшелігі бар және оқушыларға білімді ғылыми негізде сатылай, жүйелі, кешенді меңгертіп, оларға ұлттық құндылықтарды бағалай, қолдана білуге машықтандыратын оқыту.

Фрейм – концептілік жүйенің құрылымдық элементтерін танытатын концепт типінің қарапайым формасы.

ШАРТТЫ БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

ҚР – Қазақстан Республикасы

ҰҒА – Ұлттық ғылым академиясы

ҚР БжҒМ – Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі

ТБ – технологиялық білім

МБ – мазмұндық білім

АКТ – ақпараттық коммуникациялық технология

ЖАДА – жақын арадағы даму аймағы

ЖОО – жоғары оқу орны

ҚазҰПУ – Қазақ Ұлттық педагогикалық университеті

СӨЖ – студенттің өзіндік жұмысы

СОӨЖ – студенттің оқытушымен өзіндік жұмысы

PhD – философия докторы

т.б. – тағы басқа

КІРІСПЕ

Зерттеудің өзектілігі. Қазіргі тіл білімінде тілдің коммуникативтік қызметінің семасиологиялық, прагматикалық, функционалдық, когнитивтік, психолінгвистикалық қырларын кешенді зерттеу қолға алынуда. ХХІ ғасырда жаңа теориялық-танымдық әдістемеге сәйкес тілді құрылымдық зерттеу жеткіліксіз болып, оны ой-санамен, мәдениетпен және адамның тұрмыс-тәжірибелік қызметімен тығыз байланыста қарастыру қажеттігі туындады.

Ғылымдар тоғысында негізі қаланған тіл біліміндегі когнитивтік бағыттың басты мақсаты – тіл біліміндегі танымдық теорияның ғылыми негіздерін меңгеру, оның басты тұжырымдары мен негізгі қағидалары арқылы студенттердің ой-өрісін кеңейту; санада тілге дейінгі бейнеленген дүниелердің ішкі мәнін түсіндірудің әдіс-тәсілдерін қарастыру, логикалық-позитивті және эстетикалық таным-білімнің реттелген, жүйеленген, өңдеуден өткен акпараттарын тіл арқылы іздеп айқындау.

Тіл арқылы көрініс тапқан санадағы дүниелер бейнесін анықтау, тілді когнитивтік тұрғыдан зерттеу қазіргі кезде әлемдегі тіл біліміндегі негізгі бағыттардың біріне айналып отыр. Осымен байланысты білім беру ісінде жаңа модельдер қалыптаса бастады. Оны Елбасы Н.Ә.Назарбаев 2018 жылғы 5 қазанындағы «ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДЫҢ ӘЛ-АУҚАТЫНЫҢ ӨСУІ: ТАБЫС ПЕН ТҰРМЫС САПАСЫН АРТТЫРУ» атты Қазақстан халқына жолдауында «Білім беру ісінде 4К моделіне: креативтілікті, сыни ойлауды, коммуникативтілікті дамытуға және командада жұмыс істей білуге басты назар аударылуда», – деп оң бағалап отыр [1]. Соған сәйкес зерттеу жұмысында омонимдерді оқыту әдістемесінде қалыптасқан құрылымдық бағытта емес, жаңаша бағытта қарастыруға мән берілді.

Жұмыстың жалпы сипаттамасы. Елбасы Н. Назарбаев 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауында «Барлық жастағы азаматтарды қамтитын **білім беру** ісінде өзіміздің озық жүйемізді құруды жеделдету қажет. Білім беру бағдарламаларының негізгі басымдығы өзгерістерге үнемі бейім болу және жаңа білімді меңгеру қабілетін дамыту болуға тиіс» – деп [2], білім беру ісінде озық жүйемізді қалыптастырып, білімді меңгертуді жаңа бағытқа бұруымыздың қажеттілігін баса айтқан болатын. Бүгінгі таңда тілді зерттеуде, оқытуда жаңа бағыттар қалыптаса бастағаны белгілі. Өткен ғасырда тілді зерттеу, оқыту құрылымдық грамматика аясында жүзеге асырылса, қазіргі кезде тілді адам болмысымен өзара бірлікте қарастыруды мақсат ететін антропоөзектік бағыт басымдыққа ие.

Тіл білімінде таңбалануы мен дыбысталуы сәйкес келетін сөздер қабатын омонимдер деп атайтындығы белгілі.

Жалпы тіл білімінде омоним мәселесі көптеген ғалымдардың зерттеу еңбектерінде қарастырылып, күні бүгінге дейін жалғасын тауып келеді.

Бір карағанда қарапайым болып көрінетін бұл құбылыстың білім беруде өзіндік қиыншылықтары да жоқ емес. Осы тілдік құбылысты түсіндіруде, омонимдерге қатысты ұғымдарды атауда бірізділіктің сақталмай отыруы, оларды құрылымдық топтарға бөлуде және қолдану мақсатын айқындауда дәлдіктің жоқтығы және т.б. мәселелер білім беру жүйесінде бірқатар олқылықтардың орын алуына себеп болып отыр. Сондықтан білім беру саласында, оның ішінде болашақ филологтарды, қазақ тілі мұғалімдерін даярлайтын жоғары оқу орнында студенттерге алдымен, омонимдердің табиғатын кешенді түрде меңгерту, яғни омонимнің түрлерін, омонимдік құбылыстың логикалық-тілтанымдық негіздерін айқындай отырып, омонимдердің когнитивті-семантикалық құрылымын жан-жақты игерту өзекті болып табылады.

Сонымен қатар диссертацияда филологиялық білім беретін жоғары оқу орындарында омонимдер құбылысын қазіргі жаңа технологияға сай оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін көрсету мақсат етіледі. Сондықтан қазақ тіліндегі омонимдердің когнитивті-семантикалық құрылымын жоғары оқу орындарында инновациялық технология талаптарына сай оқытудың әдістемесін жасау маңызды мәселе.

Зерттеу жұмысының мақсаты. Қазақ тіліндегі омонимдердің когнитивті-семантикалық құрылымын жоғары оқу орындарында оқытудың әдістемесін жасау.

Зерттеу нысаны. ЖОО-да қазақ тіліндегі омонимдерді танымдық тұрғыдан оқыту үдерісі.

Зерттеу пәні. Студенттерге қазақ тіліндегі омоним сөздерді когнитивті-семантикалық тұрғыдан оқыту әдістемесі.

Зерттеудің міндеттері:

- Омоним құбылысын қазақ лингвистикасындағы дәстүрлі-құрылымдық және антропоэзектіктік парадигма тұрғысынан зерттеу бағыттарын айқындау;

- Омонимия құбылысына қатысты ұғымдарды жүйелеу және омонимдердің когнитивтік-семантикалық құрылымын ашудың ғылыми-тілтанымдық негіздерін анықтау;

- ЖОО-да омоним құбылысын когнитивтік-семантикалық сипатта оқытудың әдіснамалық негіздері мен әдістемелік жүйесін зерделеу;

- Жоғары оқу орындарында омонимия құбылысын оқытудың тиімділігін эксперимент арқылы дәйектеп, ғылыми-әдістемелік тұрғыдан тұжырымдау;

- «Омонимдердің когнитивті семантикасы» пәнін оқытудың әдістемелік кешенінің жобасын ұсыну.

Зерттеудің ғылыми болжамы. Егер филология мамандықтарының студенттеріне қазақ тіліндегі омонимдерді антропоэзектік парадигма бойынша когнитивтік лингвистиканың зерттеу тәсілдеріне сай қазақ омонимдерінің концепт құрау әлеуетін, омонимдес мағыналардың түрлерін, олардың аражігін айқындаушы факторларларды арнайы курс ретінде оқытса, **онда, біріншіден**, омонимдер болашақ филолог мамандардың кәсіби танымдық әлеуетін арттыруға ықпал етеді; **екіншіден**, студенттердің тілдік дағдылары мен

коммуникативтік мәдени құзыреттіліктерін жетілдіреді; үшіншіден, омонимдердің антропоэзектік бағыттағы зерттелімдік табиғаты, этнос дүниетанымымен, психологиясымен ғылымаралық байланысы пән аясында педагогикалық заманауи технологияларды толыққанды қолдануға мүмкіндік береді. **Өйткені** болашақ тіл мамандарына омонимия туралы когнитивтік лингвистика қағидалары тұрғысынан білім беру олардың лингвистикалық білімін кешенді түрде түсінуіне (халық философиясымен, танымымен, психологиясымен тығыз байланысты) ықпал етеді және де тілді ұлттық құндылықтар ретінде игеруіне жол ашады.

Зерттеудің жетекші идеясы. Қазақ тіліндегі омонимия құбылысына тән ұғымдар мен терминдерді негіздеп, омонимдердің когнитивті-семантикалық кеңістігін танытудың және оның логикалық-танымдық қызметін ЖОО студенттеріне меңгертудің лингводидактикалық жүйесін жасау кәсіби-танымдық құзыреттілігі қалыптасқан болашақ маманды даярлаудың сапасын арттырады.

Зерттеу жұмысының әдіснамасын зерделеуде лингвофилософия, психология, педагогика, тілдерді оқыту әдістемесі салаларындағы тұлға дүниетанымын қалыптастыруға, ғаламның тілдік бейнесін меңгертуге, ұлттық сана мен ұлттық кодты игертуге, кәсіби маманның құзыреттіліктерін жетілдіруге қатысты тұжырымдар мен қағидалар, ұстанымдар мен заңдылықтар негіз етіп алынды.

Зерттеу әдістері. Жұмыс талдау (семантикалық, стилистикалық), жинақтау, жүйелеу, сипаттау, модульдеу, эксперименттік тәжірибе жүргізу әдістерінің кешенді түрде қолданылуы негізінде орындалды.

Зерттеу жұмысының кезеңдері:

Бірінші кезеңде (2014-2015 жж.) зерттеу тақырыбының ғылыми-әдістемелік негіздерін, ғылыми-теориялық базасын анықтау, зерттеудің мақсат-міндеттерін белгілеу, омонимдік құбылыстарға қатысты шетелдік, отандық ғалымдардың еңбектерін зерделеп, аталған тұжырымдарға талдау жұмыстары жүргізілді.

Екінші кезеңде (2014-2015 жж.) көркем әдебиеттердегі, публицистикалық шығармалардағы, сөздіктердегі омонимдерді жинақтау және олардың түрлерін нақтылау, тақырыптық тұрғыдан топтастыра отырып, когнитивті-семантикалық талдау жұмыстары жасалды. Омоним құбылысын оқытудың ғылыми-әдіснамалық негіздері сараланды. Омонимдерді оқытудың әдістемелік жолдары жүйеленді. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығында эксперимент жұмыстары жүргізілді. Зерттеу жұмысының мазмұны республикалық және халықаралық конференцияларда, баяндамалар, хабарламаларда жарияланып, талдауға ұсынылды.

Үшінші кезеңде (2016-2017 жж.) зерттеу жұмысының ғылыми тұжырымдарын жүйелеу, нақтылау, эксперимент жұмыстары, қорытындылау жұмыстары жүргізілді. Диссертациялық жұмысты талапқа сәйкес рәсімдеу іске асырылды.

Эксперименттік база ретінде Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің «Қазақ тілі мен әдебиеті» мамандығы алынды.

Зерттеу жұмысының ғылыми жаңалығы.

- қазақ тіл біліміндегі омонимия теориясының зерттеу бағыттары айқындалып, метатілі жүйеленді.

- омонимдік бірліктер топтастырылып, омонимдердің когнитивті-семантикалық құрылымын ашудың ғылыми-тілтанымдық негіздері анықталды;

- ЖОО-ның филология мамандықтарына омонимдік құбылыстарды оқытудың ғылыми-әдіснамалық негіздері айқындалды және омонимдерді арнайы пән ретінде оқытудың қажеттігі эксперимент арқылы дәйектелді.

- ЖОО студенттеріне омонимдердің когнитивті-семантикалық құрылымын меңгертудің әдістемесі жасалып, «Омонимдердің когнитивті семантикасы» пәнінің әдістемелік кешені ұсынылды.

Зерттеу жұмысының теориялық маңызы. Диссертацияның басты тұжырымдары қазақ тіл біліміндегі омоним құбылысы, лексикология, лексикография, грамматика, лексикография, когнитивті лингвистика салаларының теориялық мәселелерін толықтырады. Зерттеу материалдары мен теориялық қорытындылары тіл мен ойлау, тіл мен сөйлеудің өзара қарым-қатынасын терең түсінуге, айтылуы бір, мағыналары бөлек сөздердің танымдық қызметін ЖОО-да оқыту әдістемесі қағидаларын жетілдіруге өзіндік үлес қосады.

Зерттеу жұмысының практикалық маңызы. Зерттеу материалдарын, нәтижелері мен тұжырымдарын жоғары оқу орындарында «Қазақ тілінің лексикологиясы», «Жалпы тіл білімі», «Диалектология» «Когнитивтік лингвистика» пәндері бойынша оқытылатын дәрістерде, семинар сабақтарында, омонимия мәселелеріне қатысты арнаулы курстарда, омонимдік сөздік құрастыруда пайдалануға болады.

Түсіндірме сөздік түзуде омонимдерді рәсімдеу жұмыстарына септігін тигізеді. Омонимдердің когнитивті-семантикалық құрылымын ашу әдістемесі түсіндірме сөздіктерде омонимдердің мәдени семантикасын қоса беруге мүмкіндік береді.

Қорғауға ұсынылатын негізгі тұжырымдар:

- қазіргі қазақ тіл біліміндегі омонимия құбылысына тән терминдерді біріздендіріп, жүйелеу қажет. Өйткені бұл салаға қатысты жекелеген ұғым атаулары әртүрлі нұсқада аралас қолданылып жүр. Осы қолданыстардың дефинициясында бірізділік сақталмай отыр. Бұл өз деңгейінде білім алушыларды шатастыруға алып келетіні сөзсіз. Омонимдік ұғымға енетін лексикалық бірліктерді нақтылау білім сапасын арттырудың маңызды шарты болып саналады.

- омонимияны тұтастықта таныту үшін тілдік құбылыс ретінде оның ішкі лингвистикалық «әлеуеті» мен өзіндік ерекшеліктерін арнайы элективті пән ретінде оқытудың тиімділігі жоғары болады. Осы тұрғыда омонимдерді құрылымдық-мазмұндық ерекшеліктеріне қарай толық және жартылай деп топқа бөліп үйрету оңтайлы. Толық омонимдерге лексикалық, лексика-

грамматикалық, аралас омонимдерді, ал жартылай омонимдерге омограф, омофон, омоформа тобына жататын сөздерді жіктеп оқыту болашақ мамандардың кәсіби әлеуетін жетілдіруге мүмкіндік береді.

- омонимия құбылыстарын білім алушының тіл туралы дүниетанымын қалыптастыруға, олардың ұлттық санасын дамытуға бағыттай отырып оқыту студенттердің тұлғалық және коммуникативтік құзыреттіліктерін дамытуға оң ықпал етеді. Ол үшін тілдік бірліктерді ұлттық-танымдық тұрғыдан меңгертуге басымдық берілуі керек. Бұл орайда омонимдердің танымдық-семантикалық құрылымын инновациялық технологияларды қолданып үйрету тиімді.

- болашақ тілші мамандарға омонимдерді меңгертуді модульдеп оқыту тиімді. Себебі модульдеп оқыту тілдік нысанды таныту аспектілерін нақты әрі саналы үйретуге жол ашады. Ол ЖОО студенттеріне ұсынылатын оқу пәндерінің білім мазмұнындағы бірегейлікті жүзеге асыруға мүмкіндікті молайтады: лексикология аясында омонимдік құбылыстарға қатысты теориялық материалдарды жаңа талап тұрғысынан саралап, оны оқытудың әдістемелік жүйесін жетілдіруге мүмкіндік береді.

Зерттеу жұмысының жариялануы мен мақұлдануы. Зерттеу жұмысының негізгі мазмұны бойынша төмендегідей республикалық және халықаралық конференцияларда баяндамалар мен хабарламалар жасалды:

1. «Абай жолы» романындағы зат есім мен етістік сөздерден жинақталған омонимдердің статистикасы // «Ғылымдағы ғұмыр: Ана тілі және түркі әлемі» халықаралық ғылыми конференция материалдары. – Алматы, 2014 ж. – 389-393 б.

2. Қазақ тілі мәтіндер корпусындағы омоним сөздердің көрінісі // «Профессор Ә.Құрышжанұлы және түркі дүниесі: тіл, тарих, руханият» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. – Алматы, 2015 ж. – 297-300 б.

3. О разграничении слов-омонимов и полисемии в свете разработки корпуса казахского языка // Актуальные проблемы диалектологии языков народов России, конференция материалов. – Уфа, 2014 г. – 272-274 с.

4. Research of structural and semantic meanings of homonymous units // Scopus - Social Sciences. – 2015 y.

5. Автоматты түрде омонимдерді ажыратудың ұстанымдары // «Академик Ә.Айтбайұлы және мемлекеттік тіл мәселелері» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдары. – Алматы, 2016 ж. – 201-204 б. (Қосалқы автормен).

6. Қазақ тілі ұлттық корпусындағы омонимдерді автоматы түрде ажыратудың ғылыми негіздері // Актуальные проблемы диалектологии языков народов России. Материалы XVI Всероссийской конференции (с международным участием) (Уфа, 1–4 июня 2016 г.) – 146-151 с. Қосалқы автормен.

7. Омонимдер мен полисемия құбылысының ұқсас және айырым белгілері // Қазақстан ғылымы мен өмірі атты халықаралық ғылыми-көпшілік журнал. – Астана, №6(42). – 2016 ж. – 100-104 б.

8. Intonational Division of a Speech Flow in the Kazakh Language // International journal of environmental and science education. – 2016, vol. 11. No. 10. – 3669-3678 (Scopus).

9. Омонимдік құбылыстарды оқытудағы жалпы педагогикалық ізденістер // Хабаршы, ҚазҰПУ. Филология сериясы, №1(59) 2017 ж. – 254-257 б.

10. Омонимдерді меңгерту: ой жүйесі мен әрекеттестік // Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университетінің Хабаршысы. №1, 2017 ж. – 58-64 б.

11. Омонимиялық бірліктерді оқытудың психологиялық аспектілері // Қазақ білім академиясының баяндамалары. – №2, 2017 ж. – 194-202 б.

12. Қазақ терминологиясында омоним құбылысының алатын орны // Хабаршы, ҚазҰПУ. «Филология ғылымдары» сериясы, №4(62) 2017 ж. – 65-69 б.

Зерттеу жұмысының құрылымы мен мазмұны: Кіріспеде диссертацияға жалпы сипаттама беріліп, тақырыптың өзектілігі, зерттеу жұмысының мақсаты мен міндеттері, зерттеу нысаны мен пәні, ғылыми болжамы, зерттеудегі әдістер, жетекші идеясы, теориялық-әдіснамалық негізі, ғылыми жаңалығы, практикалық құндылығы, қорғауға ұсынған қағидалары, зерттеу нәтижелері бойынша жарияланымдар қарастырылады.

Диссертациялық жұмыстың бірінші тарауы *«Қазақ тіліндегі омонимдердің тілтанымдық негіздері»* деп аталып, онда ЖОО-да оқитын студенттердің білім мазмұнындағы теориялық ақпараттары мен омоним сөздердің когнитивті-семантикалық аясындағы маңызды ғылыми тұжырымдары айтылады. Аталған тарауда әлі де басы ашылмай келе жатқан омонимия құбылыстарының кейбір тұстары айқындалып, омоним сөздерді когнитивті-семантикалық қырынан зерттеудегі, сөздерді танымдық жағынан оқыту негізінде омонимдерді ажырату мен тану мәселелері анықталады.

Екінші тарау *«Жоғары оқу орындарында омонимдердің когнитивті-семантикалық құрылымын оқытудың әдіснамалық негіздері»* деген тақырыппен беріліп, омонимдік құбылыстарды оқытудағы логикалық-философиялық және педагогикалық мәнділіктердің негізінде студент: лингвистикалық білім қорын жетілдіріп, омоним сөздердің айырым белгілерін анықтау жолдарымен танысады. Омонимдік категорияларды оқыту барысында білім алушының логикалық пайымдауы ұшталып, философиялық тұжырымдауы толысады, білім алушылар омонимдік құбылыстарды меңгеру барысында танымдық аясын кеңейтеді. Аталған тақырыптың тіл білімінде оқытуда ең бір маңызды мәселелердің бірі екендігін, сонымен қатар оқу процесі барысында жүргізілген тәлім-тәрбиелік, оқу әдістемелік жұмыстар сөз етіліп, ғылыми тұжырымдар мен мәліметтер жасалады.

Үшінші тарау *«Омонимдерді оқытудың әдістемелік жүйесі»* дей келе, аталмыш тарауда омонимия құбылысын танымдық жағынан оқыту барысында студенттерге эксперимент жұмыстары жүргізіліп, олардың омонимдер қатарына білім жүйесіндегі қатынасы айқындалды. Тақырыпқа қатысты қосымша пән үлгісі ұсынылады. Білім берудегі пән силлабусына 2 кредит көлемінде

тақырыптар беріліп, сабақ жоспары ұсынылған. Жалпы білім берудегі омоним сөздердің сөздіктегі көрінісі сипатталады.

Зерттеу жұмысының қорытындысында омоним сөздерді когнитивті-семантикалық жағынан оқытудың ең тиімді тұстары тұжырымдалады. Болашақ тіл маманының сөз мағынасын ажыратуда, тіл біліміндегі омонимдерді тануда проблемаларды шешу мәселелері айтылады. Зерттеу жұмыстың әр тарауының жинақталған модель үлгісі қосымшада көрініс табады.